

El món, està tancat? Reflexions sobre l'efecte de la pandèmia i l'aïllament en nens amb dificultats en la subjectivitat

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXXVII/1

Claudia Bregazzi¹
Buenos Aires

Ens trobem davant d'una situació inèdita que ens ha agafat a tots per sorpresa i ha modificat substancialment les nostres vides. Tota la família a casa, els nens que no poden sortir ni moure's gaire. La immobilitat és un dels estats menys tolerats pels nens. De fet, una nena de tres anys i mig a la qual no es va permetre que sortís a jugar a un lloc que li agradava molt amb l'argument que no era possible pel coronavirus, va raonar amb filosofia: «Sí, ja ho sé... El món està tancat».

Aquesta és la sensació dels nens i també del nen que portem a dins: un tancament sobtat d'allò que despertava el nostre interès i de les situacions que ens procuraven plaer; una suspensió del temps que fa que tots els dies ens semblin iguals... S'ha «congelat» el calendari, ¿algun dia s'acabarà tot això?

Els nens tenen la seva manera de reaccionar que, de vegades, desconcerta els adults i els fa transitar per camins que no sempre fan que les coses millorin.

1. Metgessa, psicoanalista, especialista en Psicoanàlisi de Nens i Adolescents. Membre titular amb funcions didàctiques d'ApdeBA, Coordinadora de l'Àrea d'Autisme i Patologies Greus de la Infància. Directora de l'Especialització en Psicologia clínica de Nens i Adolescents de l'IUSAM d'ApdeBA.
E-mail: clau.bregazzi@gmail.com

Això pot dur a una sèrie de malentesos en cadena i tots s'ho passen malament. Un nen trist pot estar molt irritable i agressiu, de dol per l'escola, pels seus amics, per la seva rutina i també pels seus pares de sempre que, de vegades, es mostren diferents, preocupats per perdre la feina, per posar-se malalts, preocupats pels seus propis pares —els avis del nen—, perquè sovint no els poden veure.

En algunes famílies, però, hi ha situacions especials que fan encara més delicat aquest esforç de comprensió i d'adaptació entre pares i fills. Per exemple, hi pot haver un nen que des d'abans d'aquests fets ja lluitava, juntament amb la seva família, per allò que els professionals anomenem «subjectivar-se», és a dir, esdevenir amo d'un mateix i alhora relacionar-se amb els altres. En realitat, és així com ens convertim en humans: desenvolupant les nostres potencialitats en un marc de relacions afectives. Aquests nens —de vegades etiquetats com a afectats per retards en el desenvolupament o per trastorns de l'espectre autista—, que tenen una mica més de dificultat per connectar-se a aquesta xarxa relacional, ajudats afectuosament per les seves famílies i per un equip de professionals, aquests nens que se sentien protegits per un sistema de rutines i de llocs coneguts, de sobte s'han quedat sense aquestes rutines i aquests llocs i poden sentir-se perduts.

Aquest és el cas de la nostra nena de tres anys i mig, totalment normal, que gaudia dels seus amics, de la seva escola, dels seus pares joves i actius: el món se li ha tancat bruscament; aquests nens i nenes, que no sempre tenen clara la diferència entre ells mateixos i el món que els envolta, poden sentir-se amenaçats i «tancar-se», posar-se a la defensiva i mimèticament. Llavors poden retrocedir, reforçar l'aïllament, tornar a conductes d'autoestimulació que havien abandonat —bressolar-se, xuclar-se el dit sense motiu aparent, fer-se mal— o simplement enfonsar-se: tornar-se més apàtics, més retrets. O bé plorar sense un motiu aparent, excitar-se, pul·lular erràticament... Ho podem evitar? Podem moderar el seu sofriment i al mateix temps alleujar el nostre?

Parafrasejant Bernard Golse,² gràcies al seu tractament, aquest nen o nena acceptava «que el món extern existeix i que no és una amenaça per a ell»... quan, de sobte, sembla que el món es transformi en una amenaça per a tots els que l'habiten. Algú o alguna cosa «ha estripat les cartes» i és difícil tornar les coses al seu lloc. Cada progenitor s'haurà d'adaptar com pugui a les noves necessitats del nen: tranquil·litzar-lo i a la vegada mantenir la tènue relació amb si mateix i amb els altres, que ja havia assolit. No hi ha regles fixes. Però podem proposar algunes indicacions que poden ser d'ajuda:

2. Golse, Bernard (2013). Ce sur quoi nous ne pouvons pas céder. *Rev. Franç. Psychanal.*, 77, p. 126-131. Sobre lo que no podemos ceder. Revista en línia: *Controversias en Psicoanálisis de Niños y Adolescentes*. Enllaç: controversiasonline.org.ar. Dossier n. 13 sobre Autisme, 2013.

- D'acord amb el moment evolutiu del nen, intentar explicar-li el que està passant amb paraules senzilles i algun dibuix.
- Repetir-ho amb afecte tantes vegades com calgui.
- Respectar el retraïment del nen i estar atent als mínims intents de reconexió.
- Mantenir contacte amb els professionals que assisteixen el nen i la família a través de modalitats alternatives: telèfon, WhatsApp, Skype... però sense obligar el nen a connectar-se, si ell no vol. És a dir, mantenir activament un contacte amb el món i permetre al nen que es quedi en un segon pla observant el que fem; en algun moment potser voldrà intervenir amb un gest o amb una paraula.
- Permetre que els nens s'enfadin; naturalment sense fer-se mal, ni a ells ni als altres. I, si és possible, transformar en un joc l'«enfadar-se amb el coronavirus», cosa que habilita una via de descàrrega amb una mica d'humor.
- Afavorir formes simbòliques d'expressió, si el nen pot o, si no, oferir-li alguns símbols senzills: un dibuix, una cançó, un gest, que funcionin com una nova rutina tranquil·litzadora i a la vegada com un espai de transició.

Sabem que ens trobem en una crisi: sabem també que a conseqüència de la crisi podem quedar afeblits o sortir-ne reforçats. Cada persona i cada família tenen la seva manera de transitar-hi i d'obrir portes tancades o que amenacen de tancar-se. Obrim les portes existents i habilitem-ne de noves que comuniquin amb espais mentals i relacionals. Transformem el temps circular en un temps lineal amb el passat, el present i el futur. Els psicoanalistes podem col·laborar en aquest sentit aprenent també de l'experiència.

Traduït del castellà per Elena Fieschi

